

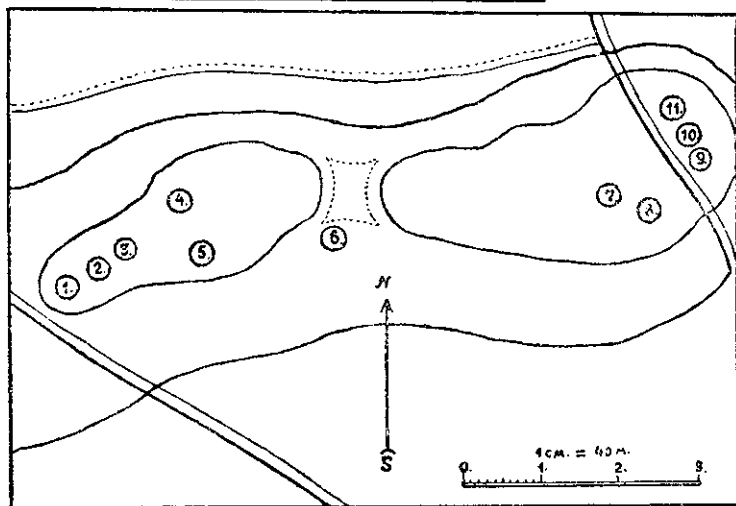
МОГИЛЬНИЙ НЕКРОПІЛЬ БІЛЯ СТ. ПОЛОННОГО НА ВОЛИНІ.

Сергій Гамченко.

Завідувач Шепетівського окружного музею—В. І. Кочубей, маючи на меті провести археологічні дослідження на Шепетівщині і тим поповнити музей, виклопотав р. 1927 від ОВК відповідні кошти та намітив для розкопів могильну групу біля ст. Полонного на S.-W від залізниці. ВУАК доручив мені виконати намічені дослідження.

Полонська залізнична могильна група міститься за 0,75 км. на NO від головного стаціонарного будинку, в ур. Вигон, на

Рис. 1.
Плян Полонської могильної групи.

околиці м. Полонного—«Горошки», на довгастому (W—O напрямку) узгір'ї (вис. до 5 м.), оточеному низинами та болотинами. Групу складають 11 насипів у 3 підгрупах: 0—5,

середній—2 та W—4, на віддалі одна від одної на 60—90 м. Тубільці звуть ці могили «насипами» та «горбками». Поки не провели залізницю місцевість була вкрита сосновим бором, який підсічено в 60-х роках XIX ст. Зберегли первісний вигляд 30% могил, а решту 70% заорано р. 1927.

Могили круглого пляну. Профіль—низький одрізок кулі. Навколо кожної—ледве помітний широкий рівчак. Розміри характерних ліній: височина 0,5—1,5 м., обвід коло основи насипу 44—60 м., криві—твірні: N—S 14—30 м. і W—O 15—24 м. Нашарування землі: ґрунт (пісок із гумусом) 15—18 см., жовтий пісок 34—50 см., нижче сіро-білий чи білий пісок. Зовнішнім виглядом—це могили типу поховань корчених кістяків на Волині. На поверхні землі (по могилах і суміжно з ними) де-не-де піднято фрагменти посуду того часу.

Дослідження розпочато 22/VII—закінчено 27/VII. В. І. Кочубей і співробітник зазначеного музею—М. Д. Савицький допомагали досліджувати і в процесі роботи вчилися археологічної справи, польової, і лабораторної. Ще перед тим, як почати дослідження, вони обізналися з процесом роботи та методами і способами її. Насамперед виготовлено плян групи. Одночасно виміряно характерні лінії. Для розкопів обрано дві могили W підгрупи більших розміром: №№ 4 і 3; з них № 1 (рис. 1, на пляні № 4) лише зорювали, а № 2 (на пляні № 3) заорано вперше. Щодо методів розкопування, то робили так: на поверхні могили нарізали хрестовину, орієнтовану по головних сторонах світу, завширшки 1 м., і вона до рівня основи насипу, залишалася непорушена (див. рис. 2) решту поверхні насипу розбили в мог. № 1, за метричною системою, рівнобіжно хрестовині, на 44 двометрових (в стороні) квадратів та розподілили на 8 секторів (№№ 0, 00 і т. д.), а в мог. № 2, крім хрестовини, розбивку зроблено тільки на сектори (8, як і в мог. № 1) та проміряно від обводу кола відповідну частину насипу і хрестовини (рис. 2). Розкопи зроблено в мог. № 1 тоненькими горизонтальними стружками, а в мог. № 2—теж тоненькими вертикальними стружками, а відраховувано, записувано, замальовувано, рисовано тощо і в горизонтальній проєкції, і у вертикальній на вершки (міра зрозуміліша для технічних робітників). Перед тим, як розкопувати могилу сфотографовано. Підчас дослідження зроблено те саме.

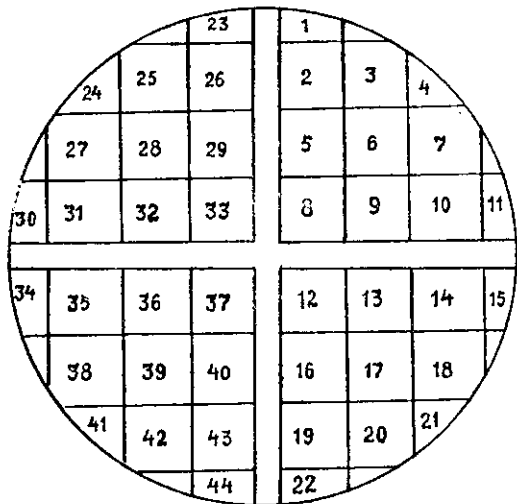
Поверхня насипів була вкрита шаром пісчаної черноземлі (10—15 см.). Нижче—жовтий пісок (із домішкою гумусу) на 0, 54—0,69 м. Ще нижче, у центральній частині насипу мог № 1 білий пісок (0,4—0,5 м.), а в мог. № 2—жовтий пісок (0,3—0,7 м.). Рельєф центрів насипу (в мог. № 1 з білого, а в мог. № 2 з жовтого піску)—мав у пляні округлу форму (з де-якими опуклинами та вигинами); діаметру 6—7 м.

Пісок цих масивів був обпалений і мав у собі чимало попелу та дрібненьких вуглин. Під основою цих масивів у кожній із досліджених могил містилася поховальна яма, завглибшки у мог. № 1 до рівня білого піску, а у мог. № 2—жовтого. Поховальні ями містили в собі поховання родинні та одночасові корчених кістяків (чоловіче, жіноче, дитячі та іноді неவில்ничі). Число поховань неясне (3—4). Покладено покійників по лінії обведу між центром і колом основи насипу, обличчям до центру (?) Від кістяків залишилися ледве помітні, рудуваті плями, їх можна було краще спостерегти у мог. № 1 (білий пісок), ніж у мог. № 2 (жовтий). Щодо стану схоронності кістяків, то

несприятливі умови для цього були такі: пісок, схил місцевості, коріння дерев, що легко проходили до поховань, гризуни, просочувалася без перешкод вода, проходило повітря, тощо. Поховальні ями мали культові вогнища, які складали окремих обвід за лінією обведу поховань та містилися ближче до кола основи насипу (рис. 3). Розмір поховальних ям у мог. № 1—15 м. у мог. № 2—12 м., себто на 3—5 м. менший діаметру кола основи насипу.

Дно поховальних ям взагалі поземе, по обводу спадисте, було вгнуте у місцях знаходження останків кістяків—від 10 до 15 см. На місцях вогнищ дрібненькі шматочки вугілля, розпорошений попіль та ледве помітні сліди культових тваринних кісточок (чи окрушин від них). Поховальні ями засипані опаленим піском,— у мог. № 1 білим і у мог. № 2—жовтим; серед піску були помітні розпорошений попіль та дрібненьке вугілля, а самий пісок мав діркувату, немов би туфову структуру й увесь мав злегка попільястий відтінок. Коли яму засипали, на давньому рівні землі, теж розклали вогнища, і вони теж складали обвід з 4—5 і кожне мало розмір щось із 1,5—2 м. Від цих вогнищ

рис. 2.
СХЕМА РОЗКОПУ.

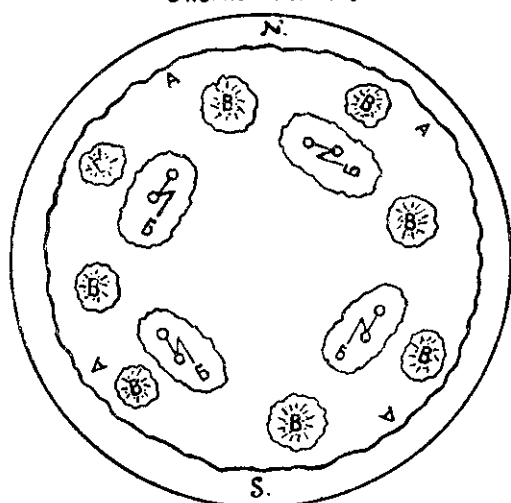
РОЗМІР КВАДР. = 2 м.

залишилися: обпалений спід, шматочки вугілля, попіл та округлині тваринних кісточок (культових). На нашу думку, і пісок насипу над вогнищами, що на рівні землі, і пісок засипаний у погребні ями над ямними вогнищами, звичайно, опалювали, через те, він і має зазначену вгорі структуру.

При похованнях знайдено кремінні вироби. В мог. № 1 знайдено: 5 ножів, 2 скребачки, пилку, 2 вістря, рибальський гачок, 3 вістря на дроток, вістря на спис, одбивач, 2—нуклеуси, 10 невизначених знаряддів та 19 мікролітичних виробів

(13 скребачок, 4 невизначені знаряддя і 2 нуклеусики) і у мог. № 2: макогін, 2 одбивачі, гранітовий та з пісковика і 3 невизначені знаряддя. Крім того, багато уламків, часто - густо дуже дрібненькі, перепаленого кременю, що частіше траплялися в мог. № 1, а на споді вогнищ (переважно поховальних ям) знайдено шматки перепаленого граніту. Біля вогнищ, що на рівні землі, особливо з Ста О знайдено дрібненькі фрагменти посуду. Усе це виразніше можна було спостерігати в мог. № 1. Форми

РИС. 3.
СХЕМА ПОХОВАНЬ

А-Похов. яма Б-Поховання В-Вогнища

кераміки не пощастило встановити. Проте можна зауважити, що глина була з домішкою кварцу, погано випалена, на колір — рудувато-рожева—усі ці ознаки є типові для кераміки корчених поховань на Волині. В насипах (у самих на двох горішніх шарах) знайдено поодинокі фрагменти недавньої кераміки, занесені вглиб корінням, гризунами, водою тощо, через те визнано, що до поховань вони не стосуються.

Людність, що їй належав досліджений некропіль, була тубільна, очевидячки, бідна, жила на початку мідяно-бронзової доби. Досліди були дуже складні, але надзвичайно інтересні з наукового погляду. Цінність їх: крім речей (після лабораторного опрацювання заінвентаризовано 79 номерів, щой надійшли до Шепетівського окружного музею в Славуті під

№№ 533—611), також сама система, методи та способи процесу досліджування їх. Могильна група, як показали розкопи, є кладовище чи некропіль часу корчених поховань, оселя ж тубільців, що його залишили, ще невідома, проте можливо майбутні досліді виявлять її. Користуючись із нагоди, приношу свою щирю подяку за допомогу в досліді В. І. Кочубеєві та М. Д. Савіцькому.

